

### ***Список використаних джерел***

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

2. Кримінальний кодекс: Закон України від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Сиводєд, І. С. Особливості розслідування умисних вбивств під час проведення бойових дій на окупованих територіях України. Peculiarities of the investigation of intentional killings during hostilities in the occupied territories of Ukraine. 2023. С. 133–139. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42043/1/%D0%A1%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D1%94%D0%B4.pdf>.

4. Катеринчук, К. В., Грабчук, К. Катування як прояв порушення законів та звичаїв війни. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/02/413.pdf>.

***Якубовський Владислав Васильович,***

здобувач вищої освіти бакалавр  
інституту заочного та дистанційного  
навчання Національної академії  
внутрішніх справ

*Науковий керівник:*

***Степанова Ганна Миколаївна,***

професор кафедри кримінальної юстиції  
навчально-наукового інституту права  
та психології Національної академії  
внутрішніх справ, кандидат  
юридичних наук, доцент

### **КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Умови воєнного стану в Україні кардинально змінили вектор кримінальної процесуальної діяльності, що призвело до становлення нових судових практик, які мають суттєвий вплив на представлення країни в міжнародній правовій системі. Варто визначити, що особливі аспекти даної процесуальної діяльності кримінального провадження, які увійдуть до змісту цього дослідження, взяли початок з 2014 року, а саме окупації східних областей та Автономної Республіки Крим. В результаті цього,

правова система зіштовхнулась з проблемою продовження таких проваджень на тимчасово окупованих територіях, притягнення осіб до кримінальної відповідальності за злочини, що властиві воєнним умовам, зокрема за відсутності підозрюваного чи обвинуваченого на підконтрольній Україні території.

Актуальним та водночас одним з гострих питань сьогодення в процесуальній діяльності є перспективи та виклики кримінального провадження в повоєнний період. Приймаючи до уваги особливості даної тематики, можемо стверджувати, що у вищезазначений період кримінальне законодавство зазнаватиме істотних змін, враховуючи воєнні обставини, судові практики та майбутні проблеми, які в свою чергу будуть пов'язані з зафіксованими військовими злочинами, а також правопорушеннями, виникнення яких в суспільстві спровокує відбиток воєнних дій.

Метою дослідження поставленої теми є аналіз, зіставлення стану кримінального провадження сьогодення та його перспектив. Досягнення встановленої мети змусило реалізувати та вирішити наступні завдання: дослідити актуальні зміни в кримінальному процесі та їх подальшу ефективність, оцінити судовий досвід України та західних партнерів, його значення на міжнародному рівні, виокремити та розглянути інструменти забезпечення «перехідного правосуддя», ідентифікувати проблемні місця у притягненні до кримінальної відповідальності, внаслідок військових дій.

Окремим висвітленням даних проблем присвячені різні наукові праці, статті та дискусії, серед них доцільно виділити наступні: Сокурєнко В. В. «Стабілізаційно-транзитивна стратегія протидії злочинності на деокупованих територіях України» [8], Яковенко М. О. «Деякі питання відновлення діяльності органів досудового розслідування на деокупованих територіях» [9] та Крупнікова А. О. «Забезпечення відновлення функцій держави на деокупованих територіях територіальних громад органами і підрозділами міністерства юстиції України» [5]. Ознайомившись з цими роботами, можна зауважити, що даний перелік праць уособлює дослідження правового реагування та їх виклики у післявоєнний час, змістовно виокремлює окремі складові стратегій діяльності у контексті кримінального провадження, хоча не охоплюють її повною мірою. Враховуючи аналіз цих праць, відзначимо наступне:

науковою новизною даної роботи є те, що в цьому дослідженні поставлено акцент на довготривалу перспективу процесуальної діяльності, зокрема на міжнародному рівні, що в свою чергу, буде реалізовано відповідно до виявлення актуальних проблемних аспектів в кримінальному провадженні та чинників, що мають безпосередній вплив на них.

Як вже попередньо відзначено, починаючи з військових подій 2014-го року та особливо з повномасштабного вторгнення РФ на територію України значних змін набула кримінально-правова система. Так, з 31 жовтня 2014-го року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» [1], запровадження якого стало наслідком гарантій дотримання відповідних строків процесуальної діяльності, неможливості ухилення особи від кримінальної відповідальності, що передбачено в рамках спеціального (заочного) досудового розслідування. На додаток до цього, у 2015 році ст. 323 КПК України доповнили третьою та четвертою частинами, які регламентують гнучкість судового розгляду у випадку неявки обвинуваченої особи. Події з 24 лютого 2022 року зумовили доповнити КПК України розділом IX<sup>1</sup> та відповідними статтями 615, 615<sup>1</sup> та 616, це забезпечило трансформацію кримінального судочинства згідно умов війни. Впродовж 2022 року в КК України відбулося доповнення розділу XX, а саме ст. 436<sup>2</sup> «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників» [4].

Всупереч всім законодавчим змінам, КПК так і не врегулював порядок оприлюднення резолютивної частини та тексту вироку на підставі судового розгляду «*in absentia*», а також не гарантує повторного розгляду справи або поновлення провадження в загальному порядку першої інстанції, натомість, регламентує процес неупередженого перегляду вироку в апеляційній інстанції. В результаті чого, ми маємо різні судові прецеденти щодо способу повідомлення про встановлене рішення суду до обвинуваченої особи в процедурі «*in absentia*», з огляду на це, вважаю за доцільне, офіційно оприлюднювати дану інформацію на сайті Офісу Генерального прокурора та

суду, а також в ЗМІ загальнодержавної сфери поширення, тобто у аналогічний в деяких аспектах спосіб здійснення повістки про виклик, згідно ч. 8 ст. 135 КПК. Такі дії будуть кораліативними та відповідними відносно досвіду ЄСПЛ «Сейдовіч проти Італії» [7] та ст. 6 «Європейської Конвенції з прав людини» [3].

Наслідки військових реалій на території України призвели до певних кроків щодо реалізації процедури «Спеціального трибуналу щодо злочину агресії», відповідно до якого проводяться розробки МЗС у колаборації з іншими державами. Наразі РФ не є учасником Римського статуту, внаслідок цього, МКС не в праві діяти у векторі притягнення до кримінальної відповідальності ворожого керівництва, на підставі вчинених злочинів збройної агресії в умовах війни на території України, тому на даний час юрисдикція цього трибуналу охоплює початковий етап – збір доказів у рамках кримінальних проваджень, згідно ст. 437 КК України. З 2023 року запровадили діяльність «Міжнародного центру з переслідування злочину агресії» [6], що сприяє поновленню та вдосконаленню координації слідчих дій на міжнародному рівні.

Окремо важливо зазначити проблеми кримінального вектору щодо повоєнних правопорушень, спричинених відбитком військових дій, що передбачає в майбутньому невтішну криміногенну тенденцію, а саме: здійснення та продовження тероризму, диверсій, зокрема колабораційна діяльність з російськими спецслужбами, підбурення та вербування цивільного суспільства. Протягом декількох років після початку АТО насамперед на підконтрольних Україні територіях фіксувалося стрімке зростання злочинності, включаючи такі, як тяжі та особливо тяжкі, що обумовлені наступними чинниками: нелегальний різкий доступ суспільства до вогнепальної зброї та предметів військового призначення, складне економічне становище певних верств суспільства. У післявоєнні часи Україна зіштовхнеться з електоральними викликами, що в розрізі наслідків війни може стати для російської сторони нагодою внутрішньо-суспільного підбурювання та, як наслідок, провокацій здійснення злочинних дій.

Одним з головних етапів врегулювання кримінального провадження повоєнного періоду є забезпечення «перехідного правосуддя», завданням якого є притягнення винних до відповідальності, реалізація репарації, запобігання можливих

злочинів на тлі військових наслідків та забезпечення унеможливлення рецидиву конфлікту. Передусім в розробленні цієї концепції потрібно враховувати міжнародний досвід та переймати їх напрям. Подібне повоєнне становище мали й наші західні партнери - Боснія і Герцеговина, спираючись на їх досвід останніми часом, представники української влади беруть активну участь у конференціях та заходах, в яких відбувається обмін професійних підходів та законотворчих ініціатив. Так, у 2023 році впроваджені зміни щодо плану заходів «Стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя» [2].

Враховуючи вищезазначене, українським правникам варто не зволікати над вирішенням питання щодо порядку реалізації кримінального провадження після деокупації територій. Слід взяти до уваги важливість створення нових та підтримання вже працюючих механізмів протидії повоєнним злочинам, зокрема через організацію процесуальних змін у діяльності органів влади кримінально- правового сектору. Необхідно визначити долю кримінальних проваджень, які залишила окупаційна влада на стадії досудового розслідування, оскільки з моменту деокупації не будуть завершеними. В цьому випадку потрібно забезпечити достатньою кількістю кадрів кримінального розслідування і судочинства на звільнених від окупантів територіях, а також визначення вектору процесуальної діяльності, відповідно до новоутворених умов, що передбачено в об'єктивній правовій оцінці допустимості зібраних окупантами доказів та долею засуджених ними осіб.

Підсумовуючи, можна зазначити, що доля кримінального провадження в повоєнний період передбачена суттєвим викликом для правової системи і стратегічними перспективами, зокрема у контексті притягнення РФ та її представників, загарбників до кримінальної відповідальності, відновленням правового регулювання у кримінальній сфері функціонування на деокупованих територіях.

### ***Список використаних джерел***

1. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо спеціального досудового розслідування» від 07.10.2014 № 1689-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-18#n27>.

2. Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 04.04.2023 № 288-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/288-2023-%D1%80#Text>.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)

4. Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

5. Крупнікова А.О. «Забезпечення відновлення функцій держави на деокупованих територіях територіальних громад органами і підрозділами міністерства юстиції України». URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5a4dd9f4-c5a7-48f0-8267-0141a404f62c/content>.

6. Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/v-gaazi-oficiino-rozpocav-svoyu-robotu-miznarodnii-centr-z-peresliduvannya-za-zlocin-agresiyi-proti-ukrayini-icpa>.

7. Рішення Великої Палати ЄСПЛ у справі «Сейдовіч проти Італії» (№ 56581/00). URL: <https://lpd.court.gov.ua/decision-yespl/card/25\>.

8. Сокурєнко В. В. (2022). Стабілізаційно-транзитивна стратегія протидії злочинності на деокупованих територіях України. Вісник Кримінологічної асоціації України, 27(2), 9–18. URL: <https://doi.org/10.32631/vca.2022.2.01>.

9. Яковенко М.О. «Деякі питання відновлення діяльності органів досудового розслідування на деокупованих територіях /Кримінальна юстиція в Україні: реаліта перспективи»: матеріали круглого столу (23 вересня 2022 року) Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. URL: [https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5018/1/23\\_09\\_20\\_22.pdf](https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5018/1/23_09_20_22.pdf).